

5.5.2011

Dnro 4029/4/09

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Iisa Suhonen

NIKOTIINIPURUKUMIN HALLUSSAPITOA EI OLISI SAANUT EVÄTÄ VANGILTA

1 KANTELU

A arvosteli 21.10.2009 päivätyssä kirjeessään Sukevan vankilan menettelyä nikotiinikorvausvalmisteen saamisessa. A:n mukaan hän tuli Sukevan vankilaan Riihimäen vankilasta ja Sukevan vankilan sairaanhoitaja toimitti hänen mukanaan tuomat nikotiinipurukumit "siviililokeroon". A arvosteli sitä, että hän ei saa valmisteita haltuunsa kuin vasta siviiliin päästyään, jolloin ne ovat jo menneet vanhaksi. A:n mukaan hänellä on ollut myös vaikeuksia saada tilatuksi vankilassa sellaisia nikotiinikorvausvalmisteita, joita vankilassa saa pitää hallussa. Kertomansa mukaan hän pyysi niitä sairaanhoitajalta, joka ohjasi hänet vankilan talousmestarin puoleen. Talousmestarin mukaan sairaanhoitaja vastaa nikotiinikorvausvalmisteista.

3 RATKAISU

3.1 Keskeiset oikeusohjeet ja määräykset

Vankeuslain 1 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään.

Vankeuslain 9 luvun 1 §:ssä säädetään omaisuuden hallussapidosta vankilassa. Sen mukaan vanki saa vankilassa pitää hallussaan kohtuullisen määrän henkilökohtaista omaisuutta. Esineen tai aineen hallussapito voidaan evätä, jos 1) esineestä tai aineesta aiheutuu vaaraa henkilön turvallisuudelle; 2) esine tai aine erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; taikka 3) esineen tai aineen hallussapidosta vankilan tai vankilan osaston olosuhteet ja valvonnan aste huomioon ottaen aiheutuu erityistä haittaa vankilan yleiselle järjestykselle (1 mom.). Vanki ei saa pitää hallussaan alkoholia, muuta päihdyttävää aihetta, rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitettuja dopingaineita eikä huumausaineiden käyttöön tarkoitettuja esineitä (2 mom.). Muu omaisuus, joka vangilla on mukanaan tullessaan vankilaan tai jonka vanki saa rangaistusajaksi, voidaan ottaa vankilassa säilytettäväksi vangin vapaaksi pääsyyn saakka, jos se vankilan säilytystilat huomioon ottaen on mahdollista.

Vankeuslain 9 luvun 9 §:n mukaan omaisuuden hallussapidosta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Sen sijaan vangin lääkkeiden hallussapidosta päättää vankeuslain 10 luvun 10 §:n mukaan Vankeinhoitolaitoksen lääkäri.

Vankeuslain 20 luvussa säädetään muutoksenhausta. Luvun 9 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan oikaisuvaatimus aluevankilan johtajalle ja valitus hallinto-oikeuteen voidaan tehdä 9 luvun 1 §:ssä tarkoitetusta omaisuuden hallussapidosta.

Tapahtuma-aikana voimassa olleessa Rikosseuraamusviraston määräyksessä vangin omaisuuden säilyttämisestä (9/011/2006) on säännökset vangin omaisuuden kuljettamisesta siirtojen yhteydessä. Määräyksen kohdassa 2 todetaan lisäksi, että jos vankilan vastuulla olevaa vangin omaisuutta on hävinnyt tai se on vahingoittunut, vahinkotilanne ja sen syy sekä vahingon määrä on selvitettävä. Vankila on velvollinen korvaamaan vangin omaisuudelle aiheuttamansa vahingon vahingonkorvauslain mukaisesti. Tämä vastaa voimassa olevassa määräyksessä (18/004/2010) todettua.

Vankeuslain 15 luvun 1 §:n nojalla vankilalla on mahdollista määrätä muun muassa omaisuuden hallussapidosta vankilan järjestyssäännöllä. Sukevan vankilan järjestyssäännön (voimassa 1.5.2009 alkaen) kohdan 11.2 §:n mukaan vangin haltuun ei anneta esineitä ja aineita, joita ei pystytä riittävän luotettavasti tarkastamaan. Tällaisia ovat muun muassa niin sanotut poltetut cd-levyt, lisäravinteet sekä luontaistuotteet ja vitamiinit. Tällaisia ovat myös vankilan ulkopuolelta tuotavat hygienia- ja kosmetiikkatuotteet, elintarvikkeet sekä tupakkatuotteet ja -tarvikkeet. Hygienia- ja kosmetiikkatuotteet, elintarvikkeet sekä tupakkatuotteet ja -tarvikkeet on hankittava laitostuotemäärästä tai muuten vankilan välityksellä. Mikäli vanki ottaa kyseisiä tuotteita mukaansa laitoksen ulkopuolelle ollessaan ilman vankeinhoitolaitoksen henkilökunnan valvontaa, niitä ei anneta hänen haltuunsa laitokseen palattuaan. Järjestyssäännön kohdan 13 § mukaan vangilla ei saa olla hallussaan lääkkeitä ilman Vankeinhoitolaitoksen lääkärin tai sairaanhoitajan lupaa. Lääkkeiden luvattomasta hallussapidosta voidaan määrätä kurinpitörajoitusta.

3.1.2

Nikotiinikorvausvalmisteiden saaminen haltuun vankilasiirron yhteydessä

Selvitys

Terveydenhuoltoyksikön mukaan se vastaa vain lääkärin määräämistä nikotiinivalmisteista ja muutoin näiden valmisteiden saatavuus on vankilan vastuulla. Lääkäri määrää nikotiinivalmisteita yleensä vain, jos potilaalla on sairaus, jonka vuoksi on erityinen lääketieteellinen peruste käyttää nikotiinivalmisteita. A:lle lääkäri ei ole määrännyt nikotiinikorvausvalmistetta. Sukevan vankilan sairaanhoitajan selvityksen mukaan hän on ohjannut A:ta ottamaan yhteyttä talousmestariin saadakseen nikotiinikorvausvalmisteita, koska terveydenhuoltoyksiköstä saamiensa ohjeiden mukaan vankila vastaa kanttiinituotteiden valikoimasta ja valvonta päättää vangille haltuun annettavista tuotteista.

Sukevan vankilan johtajan mukaan A:lla on siviilivarusteiden joukossa kaksi pakettia nikotiinipurukumia, joista toinen on ollut mukana, kun hän on tullut Riihimäen vankilasta ja toinen on tullut jälkikäteen muiden erillisessä kuljetuksessa tulleiden tavaroiden mukana. A:lle ei ole annettu nikotiinikorvausvalmisteita haltuun hänen tulleessaan vankilaan, koska vielä tuohon aikaan nikotiinivalmisteet hoidettiin vangille terveydenhuollon kautta. Samoihin aikoihin terveydenhuoltoyksikön johtava ylilääkäri on päättänyt, että nikotiinipurukumit eivät enää kuulu terveydenhuollossa hoidettaviksi asioiksi ja että ne tulee hankkia muuta kautta. Talousmestarilla ei ole kuitenkaan ollut puheena olevana ajankohtana tietoa muuttuneesta käytännöstä hänen ohjattuaan A:ta ottamaan yhteyttä terveydenhuoltoon. Vankilan järjestyssääntö ei kiellä nikotiinipurukumien hallussapitoa silloin kun tuote on hankittu laitoksen hyväksymällä tavalla. A ei ole selvityksen mukaan pyytänyt saada laitoksessa säilytettävänä olevia nikotiinivalmisteitaan käyttöönsä eikä asiasta ole siten tehty oikaisukelpoista päätöstä.

Keskushallintoyksikön lausunnon ja selvityksen mukaan suljettujen vankiloiden laitosmyymälöiden talousmestareita on heinäkuussa 2009 ohjeistettu järjestämään nikotiinikorvaustuotteiden hankinta siten, että vanki voi halutessaan saada tuotteita laitosmyymälän kautta. Ohjeistus on lähetetty tiedoksi talousmestareiden lisäksi vankiloiden johtajille ja muillekin laitosmyymälätoimintaan liittyville virkamiehille.

Lausunnossa todetaan, että vankilan toimivallassa on päättää vangin haltuun annettavista esineistä ja aineista. Tämä koskee myös tilannetta, jolloin vanki saapuu toisesta vankilasta. Säännöksiä ei ole erikseen siitä, miten vastaanottavassa vankilassa tulee menetellä niiden tavaroiden kanssa, jotka olivat vangin hallussa jo edellisessä vankilassa. A:lla on ollut mahdollisuus pyytää saada nikotiinipurukumien haltuun antamisesta päätös, johon on muutoksenhakuoikeus.

Keskushallintoyksikön käsityksen mukaan yleinen käytäntö vankiloissa on se, että vanki saa vastaanottavassa vankilassa lähtökohtaisesti haltuunsa ne tupakkatuotteet, elintarvikkeet ym., jotka hänellä olivat hallussa lähtövankilassa. Tupakka- ja nikotiinituotteiden haltuun antamisen osalta ei ole katsottu olevan merkitystä sillä, ovatko ne olleet vangin hallussa kuljetuksen aikana vai onko ne kuljetettu erikseen sinetöidyissä vankilaukuissa. Toisenlainen toimintatapa voi keskushallintoyksikön mukaan johtaa vankien kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen. Lausunnossa viitataan Sukevan vankilan johtajan näkemykseen, jonka mukaan vankilan järjestyssääntö ei kiellä nikotiinipurukumien hallussapitoa silloin kun tuote on hankittu laitoksen hyväksymällä tavalla. Keskushallintoyksikön käsityksen mukaan järjestyssäännön kohdassa 11.2, jossa määrätään esineen ja aineen tarkastettavuudesta, on kyse tilanteista, jolloin vanki saapuu vankilaan laitoksen ulkopuolelta ollessaan siellä ilman valvontaa eli lähinnä ilmoittautuessaan vankilaan tai saapuessaan sinne esimerkiksi saattamattomalta poistumisluvulta. Keskushallintoyksikön mukaan säännöksiä ei tulisi tulkita siten, että ne koskisivat myös tilannetta siirrettäessä vankia vankilasta toiseen. Vankilan tulkinta voi helposti johtaa vangin kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen.

Kannanottonaan keskushallintoyksikkö on todennut, että sen käsityksen mukaan asiassa ei ole esitetty tai ilmennyt sellaisia seikkoja, joiden perusteella Sukevan vankilan ratkaisua olla antamatta A:lle haltuun Riihimäen vankilassa hankkimiaan nikotiinipurukumeja voitaisiin pitää perusteltuna. Se on saattanut kannanottonsa Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluejohtajan ja Sukevan vankilan johtajan tietoon.

Kannanotto

Asiassa saadusta selvityksestä ilmenee, että A:lla on ollut hallussaan Riihimäen vankilassa kaksi pakkausta nikotiinipurukumivalmistetta. A ei ole saanut näitä pakkauksia haltuunsa Sukevan vankilassa. Vankilan johtajan selvityksen mukaan tämä on johtunut siitä, että vielä tuohon aikaan nikotiinivalmisteet hoidettiin vangille terveydenhuollon kautta. Kuitenkin Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön lausunnosta ilmenee, että suljettujen vankiloiden laitosmyymälöiden talousmestareita on heinäkuussa 2009 ohjeistettu järjestämään nikotiinikorvaustuotteiden hankinta siten, että vanki voi halutessaan saada tuotteita laitosmyymälän kautta. Ohjeistus on lähetetty tiedoksi myös muun muassa vankiloiden johtajille. Selvityksestä ei ilmene tarkkaa ajankohtaa, jolloin A on siirtynyt Sukevan vankilaan, mutta hän on tiedustellut nikotiinipurukumipakkausten olinpaikkaa vankilan sairaanhoitajalta 20.10.2009 päivätyllä asiointilomakkeella. Tiedossani ei ole, miksi heinäkuussa 2009 toimitettu ohjeistus ei ole ollut vankilan tiedossa vielä lokakuussa.

Käsitykseni mukaan kysymys ei kuitenkaan ole ollut siitä, että Sukevan vankilassa olisi tulkittu nikotiinipurukumien kuuluvan lääkkeisiin, joiden hallussapidosta päättää vankeuslain mukaan lääkäri. Näin ollen niiden haltuunoton epäämiseen on sovellettava vankeuslain 9 luvun 1 §:ää. Tätä tukee

myös vankilan johtajan näkemys siitä, että nikotiinipurukumien haltuun saamiselle laitoksessa ei ole esteitä, jos niiden hankinta on tapahtunut laitoksen välityksellä. Tässä tapauksessa nikotiinipurukumit on hankittu Riihimäen vankilassa ja ainakin yksi purukumipakkaus on ollut A:n mukana eli hänen hallussaan kun hän on tullut Sukevan vankilaan. Käsitykseni mukaan A ei ole ollut siirron aikana ilman valvontaa. Pidän keskushallintoyksikön tavoin mahdollisena, että vangin kannalta voi johtaa kohtuutomaan lopputulokseen, jos vankila kohtelee vankilasiirron yhteydessä vangin omaisuutta samalla tavoin kuin vangin saapuessa vankilaan laitoksen ulkopuolelta ollessaan siellä ilman valvontaa. Tätä ei ole erikseen säännelty eikä siitä ole mainintaa myöskään vankilan järjestyssäännössä. Pidän myös vankien yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksen kannalta ongelmallisena, jos eri vankiloissa on tältä osin erilainen käytäntö.

Keskushallintoyksikön mukaan asiassa ei ole ilmennyt sellaisia seikkoja, joiden perusteella A:ta olisi voitu vankeuslain nojalla evätä toisessa vankilassa hankittujen nikotiinipurukumien hallussapito. Yhdyn tähän näkemykseen. Se seikka, että vankilan valvontapuolella tai talousmestarilla ei ole vankilan ilmoituksen mukaan ollut tietoa siitä, että nikotiinipurukumia ei enää lähtökohtaisesti saa terveydenhuollon puolelta, on mielestäni hallussapidosta erillinen asia kun kerran valmistetta ei ole valvontapuolella luokiteltu lääkkeiksi.

Edellä todetun perusteella katson, että A:lle olisi pitänyt antaa haltuun nikotiinipurukumit, jotka hän on saanut haltuunsa toisessa vankilassa. Tiedossani ei ole, ovatko nikotiinipurukumit ennättäneet vanhentua sinä aikana, jona ne ovat olleet vankilan hallussa. Viittaan tältä osin kohdassa 3.1 kuvattuun Rikosseuraamusviraston määräykseen, jossa vankilaa velvoitetaan korvaamaan vangin omaisuudelle aiheutettu vahinko vahingonkorvauslain mukaisesti. En ota kantaa siihen, onko tässä tapauksessa vahingonkorvausvelvollisuutta mahdollisesti syntynyt.

3.1.3

Nikotiinikorvausvalmisteiden tilaaminen ja hallussapito vankilassa

Selvitys

Keskushallintoyksikön suunnittelijan mukaan nikotiinikorvaustuotteiden myynnin vapauduttua päivittäistavarakauppoihin pidettiin järkevänä, että myös vangeille suljetuissa laitoksissa annettaisiin mahdollisuus hankkia nikotiinikorvaustuotteita helposti silloin kun he haluavat tukea tupakoinnin lopettamiseen. Suunnittelija onkin ohjeistanut suljettujen vankiloiden kanttiinien talousmestareita järjestämään nikotiinikorvaustuotteiden hankinnan siten, että vanki voi niin halutessaan saada tuotteita kanttiniin kautta. Terveydenhuoltoyksikkö on suunnittelijan mukaan ohjeistanut poliklinikoita jättämään nikotiinivalmisteiden hankintaan liittyvä hallinnointi yksinomaan kanttiineille. Sähköpostitse lähetetty tiedote on liitetty selvitykseen. Tiedotteen lopussa on todettu, että nikotiinivalmisteiden hallussapitoa koskeva käytäntö on ratkaistava laitoskohtaisesti yhteistyössä valvonnan kanssa. Selvityksessään suunnittelija toteaa, että hänen tavoitteenaan on ollut selvittää, onko vankiloissa yhteneväistä käsitystä siitä, että nikotiinikorvaustuotteet voivat olla vankien hallussa. Asiaan saattaa liittyä epäselvyyttä, jos laitoksen turvallisuuspuolella tuotteen tulkitaan kuuluvan lääkkeisiin. Suunnittelijan ilmoituksen mukaan tällaista selvitystä ei ole vielä 3.5.2011 mennessä tehty.

Kannanotto

Selvityksestä ilmenee, että A on saanut nikotiinikorvausvalmisteita koskeneeseen tiedusteluunsa ristiriitaiset vastaukset vankilan poliklinikalta ja talousmestarilta. Selvityksen mukaan tähän on ollut syytä tietokatkos, jota on käsitelty edellä. Tiedossani ei ole, miten Sukevan vankilassa on tapahtu-

man jälkeen järjestetty nikotiinikorvausvalmisteiden saanti tapauksissa, joissa lääkäri ei ole määrännyt valmistetta vangille vaan tämä maksaa valmisteet itse. Pyydän, että vankila ilmoittaa minulle tästä.

Kuten keskushallintoyksikön suunnittelijankin selvityksestä ilmenee, vankiloissa voi olla erilaista käytäntöä nikotiinikorvausvalmisteiden hallussapidossa. Esimerkiksi nikotiinipurukumi on luokiteltu lääkepurukumiksi, minkä perusteella valmiste saatetaan luokitella vankilassa lääkkeeksi, jonka hallussapidosta määrää lääkäri. Mielestäni asian tila olisi syytä selvittää, kuten suunnittelijakin on selvityksessään todennut. Nikotiinikorvausvalmisteiden hallussapidosta voisi olla aiheellista mainita vankilan järjestyssäännössä, jotta asiasta ei olisi epäselvyyttä.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1.2 esittämäni käsityksen menettelyn virheellisyydestä Sukevan vankilan tietoon. Pyydän vankilaan ilmoittamaan minulle 30.6.2011 mennessä, miten se on järjestänyt vankien mahdollisuuden saada vankilassa nikotiinikorvaushoitovalmisteita silloin, kun siihen ei ole lääkärin arvioimaa erityistä lääketieteellistä perustetta.

Tässä tarkoituksessa lähetän Sukevan vankilalle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.

Sukevan vankila ilmoitti 11.5.2011, että vangeilla on nyt mahdollisuus tilata vankimyymälän kautta nikotiinikorvausvalmisteita.